

Türkiye’de Genç Nüfusun Eğitim ve İstihdam Durumuna Yönelik Sosyal ve Ekonomik Politikalar

Nihat Akbulut^a

^a Ministry of National Education, Türkiye, nihata71@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7335-7228>

Social and Economic Policies Towards Education and Employment Status of Youth Population in Türkiye

Abstract

The subject of the study; is the situation of youth who are "not in employment, education or training" within the framework of the data on the education and employment status of the young population in Türkiye. The importance of the study; is the determination of the problems related to the access to education and employment status of the youth population in education age and the implementation of policy measures towards the employment of the youth and their families in the employment dimension. The purpose of the study; is to analyze the national policy measures for the solution of the problem and to propose solutions after revealing the situation of the youth who are not in employment, education, or training. This study presents the conceptual framework within the research framework on the education-employment relationship and the reasons for early school leaving. The study's methods and data; reveal the size of the problem with the cross-section approach within the general survey models by using Turkish Statistical Institute (TURKSTAT) data regarding the status of youth in education or employment. The research framework; education plays a crucial role in increasing the quality of human capital. Early school leaving of the youth in education age is also a problem regarding the quality of the workforce and the national economy. The underlying reason for this problem is economic problems. Therefore, as solution suggestions, on the one hand, economically disadvantaged people should be supported with economic and social support programs; on the other hand, in the employment dimension of the problem, a solution should be found, especially for the unemployment of the father, especially in the families of the youth who leave school early. Besides this, direct income and social assistance should be given to the family. For the youth population, it is crucial to strengthen and expand vocational education to prevent drop-out from school and enable easier participation in the workforce and employment.

Türkiye’de Genç Nüfusun Eğitim ve İstihdam Durumuna Yönelik Sosyal ve Ekonomik Politikalar

Öz

Çalışmanın konusu; Türkiye’de genç nüfusun eğitim ve istihdam durumlarına ilişkin veriler çerçevesinde “Ne eğitimde ne istihdamda” olan gençlerin durumudur. Çalışmanın önemi; eğitim çağındaki gençlerin eğitime erişimleri ve istidam durumlarına ilişkin sorunların saptanması ve bu sorunların çözümünde, eğitim boyutunda sosyal yardımlar kapsamında sunulan eğitim yardımları ve istihdam boyutunda gençlerin ve ailelerinin istihdamına dönük politika tedbirlerinin uygulanmasıdır. Çalışmanın amacı; ne eğitimde ne istihdamda olan genç nüfusun durumunu ortaya koyduktan sonra sorunun çözümüne dönük ulusal politika tedbirlerini analiz etmek ve çözüm önerilerinde bulunmaktır. Çalışmada, öncelikle eğitim-istihdam ilişkisine, eğitimden erken ayrılmanın nedenlerine ilişkin araştırmalar çerçevesinde kavramsal çerçeve ortaya konulmuştur. Çalışmada kullanılacak yöntem ve veriler; gençlerin eğitimde veya istihdamda olma durumlarına ilişkin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri genel tarama modelleri içinde kesit alma yaklaşımı ile sorunun boyutu ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonuçları; eğitim beşeri sermayenin niteliğinin artırılmasında kilit role sahiptir. Eğitim çağındaki genç nüfusun okuldan erken ayrılması işgücünün niteliği ve ulusal ekonomi açısından da bir sorun alanıdır. Bu sorunun altında temelde ekonomik sorunlar yatmaktadır. Bu nedenle çözüm önerileri olarak; bir taraftan, ekonomik olarak dezavantajlı kesime ekonomik ve sosyal destek programları ile destek olunmalı, diğer taraftan sorunun istihdam boyutunda öncelikle okuldan erken ayrılan gençlerin ailelerinde özellikle babanın işsizliğine çözüm bulunmalı, bunun yanında aileye doğrudan gelir ve sosyal yardımlar verilmelidir. Genç nüfus için hem okuldan ayrılmayı önleme hem de işgücüne ve istihdama daha kolay katılmayı sağlamada mesleki eğitimin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması önem taşımaktadır.

To cite this document: Akbulut, N. (2023). Social and Economic Policies Towards Education and Employment Status of Youth Population in Türkiye. BILTURK, The Journal of Economics and Related Studies, 5(4), 276-300.. doi: 10.47103/bilturk.1345932.

ARTICLE INFO

Research Article

2023, Vol. 5(4), 276-300

e-ISSN 2667-5927

Article History:

Received: 18.08.2023

Revised: 05.10.2023

Accepted: 09.10.2023

Available Online: 20.10.2023

JEL Code: H52, I22, I25, J24, J64

Keywords: school dropouts, employment, educational benefits, social benefits

Anahtar Kelimeler: okul terkleri, istihdam, eğitim yardımları, sosyal yardımlar

1. Giriş

Çalışmanın ele aldığı sorun alanı; Türkiye’de genç nüfusun eğitim ve istihdam durumlarına ilişkin veriler çerçevesinde “Ne eğitimde ne istihdamda” olan gençlerin durumudur. Çalışmanın amacı; ortaöğretim (lise) çağındaki gençlerin net okullaşma düzeyleri ve istihdama katılma oranlarından hareketle eğitimde ve veya istihdamda olma durumlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda; ortaöğretim çağındaki 14-17 yaş arası genç nüfusun net okullaşma oranları Milli Eğitim Bakanlığı verileri ile ortaya konulmuş, 15-19 yaş yaş arası genç nüfusun istihdam oranları ile eğitimde ve/veya istihdamda olma durumları TÜİK verileri ile ortaya konulmuştur. Böylece net okullaşma ve istihdam verilerinin gelişim trendinin ortaya konularak, eğitimde ve veya istihdamda olan genç nüfus ile ne eğitimde ne istihdamda olan genç nüfusun oranları araştırılmış, böylece sorunun boyutunun görülebilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada kullanılacak yöntem ve veriler; gençlerin eğitimde veya istihdamda olma durumlarına ilişkin TÜİK verileri kullanılarak, genel tarama modelleri içinde kesit alma yaklaşımı ile konu ele alınmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde; konunun kavramsal çerçevesi araştırılmıştır. Bu kapsamda eğitim ve istihdam arasındaki genel ilişki çoğunlukla iktisatçılar ve eğitim ekonomisi üzerinde çalışan bilim insanlarının çalışmalarıyla, genç nüfusun eğitime devamı ile mezun olarak ya da okulu bırakarak istihdama geçiş süreci arasındaki nedensellik ilişkisi de çoğunlukla eğitim ekonomisi üzerinde çalışan bilim insanlarının araştırma ve çalışmalarında ulaştıkları sonuçlara yer verilmiştir. İkinci bölümünde; eğitim ve istihdam konularında kalkınma planları vd. üst politika dokümanlarında hangi politika ve programların yer aldığı açıklanmış, Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığının yayınladığı ortaöğretimde okullaşma verileri incelenmiştir. Üçüncü bölümünde; TÜİK’in istihdam ve işgücünün eğitim düzeylerine ilişkin verileri genellikle son 3 yıl bazında alınmıştır. TÜİK verileri ile 15-19 yaş yaş arası genç nüfusun eğitimde ve veya istihdamda olma oranları araştırılmıştır. Dördüncü bölümünde; genç nüfusun eğitim ve istihdamla ilgili sorunlarının çözümüne yönelik politikalar değerlendirilmiş ve sorunun çözümüne dönük öneriler geliştirilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Eğitim ve İstihdam İlişkisi

Eğitimin iktisadi olaylarla ilişkili olduğunu belirleyen ilk iktisat okulu merkantilistlerdir. Merkantilistler ulusal gelirin bir parçası olarak insan sermayesinin önemli bir unsur olduğunu belirtmişlerdir (Deyon, 1969:1-20; Brasseul, 1997:150’den aktaran Öztürk, 2005: 28). Serin’e (1979) göre ise, eğitim ve istihdam arasındaki ilişkiye ilk olarak Adam Smith (1723-1790) değinmiştir (Serin, 1979, s.6’dan aktaran Tural, 2002:4). A. Smith bir ekonominin sermaye stokuna fiziki varlıklar yanında, işgücünün sahip olduğu yeteneklerin de dâhil edilmesi gerektiğini, bu yeteneklerin geliştirilmesine yönelik insan sermayesine yapılan

eğitim yatırımlarının sermaye stokuna dâhil olduğunu belirtir. A. Smith “Ulusların Zenginliğinin Nitelik ve Nedenlerinin Araştırılması” adlı eserinde, birey için yeteneklerinin geliştirilmesinin bir eğitim harcaması gerektirdiğini, dolayısıyla bireyin kendisinden kaynaklanan beşeri sermayesi yanında sermayesinin bir bölümünün kamusal alanda ve kamu harcamaları sayesinde edindiğini, bu nedenle sahip olduğu insan sermayesinin bir bölümünün de yaşadığı topluma ait olduğunu belirtir. (Serin, 1972, s.7-8’den aktaran Dündar ve Hesapçioğlu, 2011: 86).

1800’lerde A. Marshall, en kıymetli sermayenin insana yapılan yatırım olduğunu belirtmiş, “Principles of Economics” adlı çalışmasında eğitimin; bireyin kendisine sağladığı faydadan, daha fazlasını, topluma sağladığını, bu yönüyle eğitimin sosyal bir yatırım olduğunu belirtmiştir. (Marshall, 1956:179-180’dan aktaran Uççağ, 2003:7).

Klasik iktisatçılardan Malthus (1820), eğitimin temel işlevinin yoksul kesimin eğitimiyle, nüfustaki artışın önlenebileceğini, böylece kişi başına düşen milli gelirin artarak toplumsal refah düzeyinin iyileşmesine yol açacağını belirtmektedir. Ricardo’nun eğitimin etkisine ilişkin bakışı Malthus gibidir. Yine klasik iktisatçılardan Senior ve Neoklasik iktisatçılardan J. S. Mill de aynı pencereden bakarak eğitimin nüfus artışını azaltarak olumlu etkide bulunduğunu belirtmektedirler (Serin, 1972: 10’dan aktaran Öztürk, 2005:29).

20.yy.’ın ikinci yarısında T.W. Shultz (1971) “Eğitimin Ekonomik Değeri” isimli çalışmasında, bireylerin sağlık, işbaşında yetiştirme, örgün eğitim, firmalarca yapılan kurum içi eğitimlere yapılan harcamaları, beşeri sermayeye yapılmış yatırımlar olarak tanımlamıştır (Schultz’dan, 1971: 36 aktaran Öztürk, 2005: 30). Bu yazarlar dışında İ. Fisher ve V. Thünen de insan kaynağını sermaye olarak gören ekonomistlerdendir (Dündar ve Hesapçioğlu, 2011: 87).

Diğer yandan Keynesyen görüş, eğitime ilişkin devlet harcamalarının sosyal refah devleti görüşünün bir gereği olduğunu belirtir ve devletin giderek daha fazla kaynağı eğitim yatırımlarına sağlamasının bir gereklilik olduğu üzerinde durur (Öztürk, 2005: 30). Klasiklerle Keynesyenler arasında eğitime ayrılacak kaynakların nasıl sağlanacağı ve bu hizmetleri nasıl ne düzeyde devlet tarafından üstlenilmesi gerektiğine ilişkin uzun süre tartışılmıştır.

Klasikler ve Keynesyenler ekseninde eğitim hizmetlerinin özel kesim ve devlet arasında kaynak ve organizasyon olarak yürütülmesine ilişkin tartışmalar yanında, konunun bir başka yönü eğitimin iktisadi boyutudur. Öztürk (2005) çalışmasında, genel olarak iktisatçılar arasında 20.yy.’ın başlarına kadar egemen olan görüş ekonomik analizlerin eğitim konusundaki analizlerle değerlendirilemeyeceği yönünde olduğunu, 2. Dünya Savaşı Sonrası milli gelir hesaplamalarında fiziki ve beşeri sermayenin üstünde ilave (residual) bir gelir artışı görüldüğünü, bunun nedeninin eğitimin uzun vadeli getirileri olduğunu belirtmiştir (Mosino, 2003’dan aktaran Öztürk, 2005: 28). Eğitimin işgücünün beceri ve üretkenliğini artırdığı, bu yolla milli gelirden artışın sağlandığı, ABD’deki hızlı büyümenin önemli bir bölümünün eğitim yatırımları sayesinde olduğu görüşü klasik iktisatçılar tarafından da

benimsenmiştir. Eğitimin ekonomik açıdan önemi eğitimle kazanılan niteliklerin üretim sürecinde nasıl kullanıldığıyla ilgilidir (Ünal, 1993:225'den aktaran Öztürk, 2005:30).

Eğitimin ekonomik rolüne ilişkin çeşitli yaklaşımlar içinde en önemlilerinden birisi ve en eski olanı beşeri sermaye kuramıdır. Beşeri sermayenin önemi ekonomistler arasında S. Kuznets ve M. Friedman tarafından vurgulanmış ve Shultz tarafından kuram haline getirilmiştir (Akalin, 2000:224'den aktaran Öztürk, 2005: 31). Becker (1962) ve Denison'ın (1967) çalışmaları da beşeri sermayenin modellenmesinde öncü çalışmalardan olup, neoklasik iktisatın temsilcilerinden olan Solow (1956) ve Swan (1956) da insan sermayesi ile ekonomik büyümenin ilişkisini modellemişlerdir. Yakın dönemde de Lucas (1988), Romer (1990), Mankiw, Romer ve Neil (1992) gibi iktisatçılar insan sermayesiyle öne çıkan büyüme modellerini geliştirmişlerdir (Çetin vd., 2014:250). Beşeri sermaye kuramı aynı zamanda eğitim ekonomisi öğretisinin de odak noktasını oluşturmaktadır (Öztürk, 2005: 31).

Bireylerin eğitim düzeyinin artmasıyla; suç oranlarının azalması, bireylerin içinde yaşadıkları sosyal ortama uyumlarının sağlanması, kadınların işgücüne daha çok katılımını sağlaması, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltması gibi faydaları eğitimin sosyal faydalarıdır. Bireylerin aldıkları eğitimlerle daha nitelikli işlerde çalışmaları, böylece daha yüksek gelir elde etmeleri eğitimin birey açısından iş hayatına etkisini gösteren yönüdür. Bir başka bakış açısıyla eğitimin etkilerini mikro ve makro düzey olarak ayrıştırılabilir. Taş ve Yenilmez (2007) çalışmalarında mikro düzeyde etkileri; eğitimin gelir artışı yoluyla birey, aileler ve firmalar üzerindeki etkileri olarak tasnif etmiştir. Makro etkileri ise; bireysel gelir artışının da etkileriyle birlikte oluşan ekonomik büyüme, verimlilik, gelir dağılımı, emek piyasası, ekonomideki sanayi ve tarım sektörleri, teknolojik gelişme ve bölgesel kalkınma gibi makro göstergelerde oluşan değişimler olarak nitelendirmişlerdir Taş ve Yenilmez (2007:160-161). Çetin vd., (2014) çalışmasında, eğitimin bireye, topluma ve ülke ekonomisine etkilerini yine mikro ve makro etkiler yaklaşımıyla tasnif etmişlerdir. Buna göre; mikro düzey etkilerle eğitim düzeyi ile eğitimin getirisi arasındaki ilişki, makro düzey etkilerle eğitim seviyesi ile büyüme/kalkınmanın ilişkisini ifade etmişlerdir (Çetin vd. 2014:250-252). Genel olarak bu bakış açısıyla eğitimin doğrudan bireye dönük mikro düzeyde faydaları ile ulusal ekonomi açısından makro düzeyde faydaları olarak kavramsallaştırmak mümkündür.

Bireyler açısından eğitimin faydaları; bireylerin eğitim düzeyi arttıkça üretim değeri yüksek işlerde çalışmak suretiyle daha fazla kazanç sağladıkları bu konuda yapılan deneye dayalı araştırmalarda ortaya konulmuştur. Eğitimin bir yatırım olduğu, konuyla ilgili araştırmalarda, eğitime yatırım ile bireysel kazanç arasında, eğitimin her eğitim kademesinin sonucunda bireyin gelir düzeyini artırması şeklinde bir korelasyon olduğu ortaya konulmuştur. Denison ve Becker tarafından ABD için yapılmış araştırmalarda farklı gelire sahip kişiler arasındaki gelir farkının %66'sının doğrudan eğitimle ilgili olduğu sonucuna varılmıştır (Taş ve Yenilmez, 2007:171).

Breton (2003) araştırmasında lise eğitiminin kişilerin gelir düzeyinde %24 artış sağlarken, üniversite eğitiminin %89 artış sağladığını belirtmiştir (Breton, 2003'den aktaran Öztürk, 2005: 35). DIE'nin hane halkı geliri anket sonuçları da eğitimin getirisinin eğitimin süresiyle doğru orantılı ilişki içinde olduğunu göstermektedir (Taş ve Yenilmez, 2007:168-169). Daha yakın zamanda TÜİK hane halkı gelir anket verileri de eğitim süreleri ile bireysel gelir beklentisinin doğru orantılı ilişkisi olduğunu göstermektedir.

Eğitime yapılan harcamalar bireysel işgücünün niteliğini artırarak, bir taraftan bireylerin daha vasıflı işlerde çalışmasını ve daha çok gelir elde etmelerini sağlayacak, diğer taraftan vasıflı işgücü sayesinde verimliliğin artmasıyla milli gelirden de artış olmasını sağlayacaktır. Çetin vd. (2014) eğitimin ekonomik büyüme ile ilişkisini araştıran Türkiye'de yapılmış çalışmaları derlemiş, genellikle zaman serisiyle gerçekleştirilen bu çalışmalarda eğitimin en az bir kademesiyle ekonomik büyüme arasında aynı yönlü (pozitif yönde) ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Bunlardan Sarı ve Soytaş (2006) 1937-1996 yıllarını kapsayan zaman serisi analizi sonucunda eğitimin tüm kademeleriyle gelirin uzun dönemli ilişkisinin bulunduğunu saptamıştır (Sarı ve Soytaş'tan 2006 aktaran Çetin vd. 2014:249-253). Çetin vd.'nin (2014) 2000-2013 yılları arasında kapsayan kendi araştırmalarının sonucunda eğitim düzeyleri ile işgücünün niteliği konusunda oldukça çarpıcı sonuçlara ulaşmıştır. Buna göre; işgücünün eğitim düzeylerine göre istihdamdaki paylarından en büyüğünün %61 oranında lise-altı işgücü popülasyonu olduğu, daha sonra sırasıyla %20 lise-dengi, %13 yükseköğretim ve %6 okur-yazar olmayan kesim popülasyon olduğu, bu kesimlerin işgücü/üretim verimliliklerine bakıldığında; okuma yazma bilmeyenlerin verimliliğinin düşük çıktığı, bu nedenle niteliksiz işgücü oldukları, lise-altı eğitimlilerin verimliliğe pozitif ya da negatif etkilerinin olmadığı, dolayısıyla vasat işgücü niteliğinde oldukları, lise-dengi olanların verimliliği yükselttiği, dolayısıyla nitelikli (vasıflı) işgücü oldukları, yüksek öğrenimlilerin ise beklendiği gibi verimliliği yükseltmediği, dolayısıyla aşırı nitelikli işgücü oldukları belirtilerek, bu durumun nedeninin Türkiye ekonomisinin bilgi ve teknoloji açısından düşük ya da orta nitelikte malların üretimi ve ihracatında yoğunlaşmasından kaynaklandığını belirtmiştir (Çetin vd. 2014:261-263).

İktisadi büyümenin sağlanması insan sermayesinin niteliğinin artmasına yönelik eğitim yatırımları yapılmasına bağlıdır (Öztürk, 2005: 41). Bireyler aldıkları eğitimlerle daha nitelikli işgücü haline gelerek daha nitelikli işlerde ve daha hızlı iş imkânı bulabilmekte ve daha yüksek gelirli işler bulabilmektedir. Pekel (2019) çalışmasında eğitimle istihdam arasındaki ilişkiyi açıkça gösteren bir anlatımla; nüfus artışının işgücünün niceliğini artırırken eğitim düzeyinin artışının emeğin niteliğinin artmasını sağladığını belirterek, eğitilmiş işgücünün eğitimsiz işgücüne kıyasla daha yüksek ücret veya gelir, mesleki kariyerinde daha çok hareketlilik (esneklik) ve istihdamda istikrar (devamlılık) avantajlarına sahip olduğunu belirtmiştir (Pekel, 2019). Eğitim seviyesinin yükselmesi işgücüne katılımı ve dolayısıyla istihdam oranlarını artırmakta ve işsizlik riskini azaltmaktadır.

Makroekonomik göstergeler çerçevesinde bakıldığında ise, daha nitelikli işgücü ekonomide üretim ve milli geliri pozitif yönde etkiler. Üretimde ve ticarete karşılaştırmalı üstünlükler teorisi her ülkenin üretiminde nispi olarak üstün olduğu malı dış ülkelere satması temel bir ilkedir. Katma değeri yüksek ürünler üretilen ülke ekonomileri karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptirler. Dahlin (2002) ve Şener (2001) çalışmalarında, emeğin niteliğinin artırılmasının daha yüksek kalitede ürün çıkarılmasının uluslararası piyasada rekabet avantajı sağladığını, bunun da ihracatın artışına ve kalkınmaya katkı yaptığını belirtmiştir (Dahlin, 2002 ve Şener'den, 2001 aktaran Öztürk, 2005: 38). Taş ve Yenilmez (2007) de çalışmalarında sürekli yenilik ve gelişim amacının ülkeleri daha yeni teknolojiler üretme konusunda rekabete ittiği belirtilmektedir (Taş ve Yenilmez, 2007:182). Pekel (2019) de çalışmasında, küreselleşen dünyada rekabetin eğitilmiş nitelikli işgücü ile mümkün olabildiğini, teknolojik değişim ve ilerleme sonucu emek piyasasında oluşan değişimin sürekli eğitimi gerekli hale getirdiğini belirtmiştir. DPT (2001) raporunda işletmelerin rekabet gücünü nitelikli işgücünün belirleyeceği belirtilmiştir. İşletmeler çeşitli mal ve hizmetleri istenen kalitede üretebilmek için teknolojiyi etkin kullanabilen işgücüne gereksinim duyulduğu belirtilmiştir (DPT'den, 2001 aktaran: Taş ve Yenilmez, 2007:165). Dünya ekonomi piyasalarında rekabet edebilmek amacıyla insan kaynağının geliştirilmesi ve etkinliğinin artırılması gerektiği, bir ülkenin uluslararası ticarete rekabet edebilmesinin katma değeri yüksek ürünler üretmesiyle mümkün olacağı belirtilmiştir (Taş ve Yenilmez, 2007:165).

Üretim için gerekli hammaddeler yönünden üstünlük yanında bunların işlenerek getirisi yüksek ürünler üretilmesi sürecinde kullanılan teknoloji ve emeğin niteliğine bağlıdır. Eğitimin vasıflı işgücüne sahip olunmasındaki işlevi, teknolojik gelişmeyi de sağlayacaktır. Teknolojideki gelişim de, üretim kapasitesini artırarak, milli geliri artıracaktır. Teknolojide üretim faktörlerinin hızlı ve daha fazla büyüklükte, artan kalitede üretilmesini sağlayan emeğin birikimli halidir. Dolayısıyla teknolojik ilerlemede de kilit nokta emeğin niteliğidir. Emeğin niteliğinin artırılmasında da kilit nokta emeğin eğitilerek üretkenliğinin artırılmasıdır. Tayvan ve G.Kore gibi kalkınmada hızlı Asya ülkeleri eğitime verdikleri önemin katkısıyla teknolojik ilerlemeyi ve üretimde verimliliğin artmasını sağlamışlardır (Kozlu, 1995). Krugman (1991) eğitimin sonucunda sağlanan vasıflı işgücü yeni teknolojilerin üretilmesini sağlayarak, teknolojik kapasitenin dünyada artışını sağladığını belirterek, bunun gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisine entegre olmasını sağladığını ve nitelikli insan gücünün gelişen ekonomilerle ticaretinde karşılaştırmalı üstünlük sağladığını belirtir. Krugman, teknolojik ilerlemenin üretimin kapasite düzeyine etkisini vurgulamış, eğitimin bir diğer işlevinin ekonomik büyümeye etkisini vurgulamıştır. Eğitim yatırımlarının milli gelirden sağladığı artış etkisinin yanında, teknolojide bilgi birikimini artırarak üretim kapasitesini artırdığını, bunun büyümeyi pozitif etkilediğini belirtmiştir. Diğer yandan eğitimin, nitelikli işgücünün sağlanması yoluyla, emeğin ayrı sektörlerde ve ayrı coğrafyalarda mobilitesinin arttığını,

böylece, kaynakların efektif olarak dağılımında pozitif etkide bulunduğunu vurgulamıştır (Krugman, 1991).

Ekonomik büyümeyi (milli gelir artışını) belirleyen dört temel üretim faktörü bulunmaktadır. Bu faktörler; sermaye birikimi, işgücü, doğal kaynaklar ve teknolojik gelişmelerdir. (Yardımcıoğlu F., 2012:55). Eğitim harcamalarının ekonomik büyümeyle ilişkisi insan sermayesinin gelişimiyle sağlanmaktadır (Yılmaz, H.H. 2007: 19). Tekeli (1993) bu dört üretim faktörüne ilaveten bir *beşincisine* değinerek, bugün ekonomik olarak ileri ve sanayileşmiş ekonomilerle gelişmekte olan ekonomiler arasındaki temel farkın, eğitim ve bilgi olduğu, *bilginin*, üretim faktörleri arasında olan sermaye, emek, doğal kaynaklar ve teknolojiyle birlikte *beşinci faktör* olarak görüldüğünü (Tekel, 1993) belirtmiştir. 20. yy. sonlarında Lucas (1988) ve Rebelo (1991) araştırma modellerinde beşeri sermaye faktörü fiziksel sermaye faktörü gibi üretim faktörlerinden birisi olarak nitelendirmişlerdir (Taş ve Yenilmez, 2007:160).

Eğitim, bir yandan daha iyi iş imkânları sağlayarak bireysel gelir düzeyini artırırken, diğer yandan işgücü verimliliğini yükselterek, üretimin ve milli gelirin (GSMH) de artmasını sağlar. “Cobb-Douglas üretim fonksiyonu” kullanılarak yapılan çalışmalarda, nitelikli işgücünün üretim sürecinde sağladığı kalite artışının, sermayedeki artışla karşılaştırıldığında, milli gelir artışı, yani ekonomik büyümeye daha fazla etkisi olduğu görülmüştür. (Denison, 1962). Eğitim ve büyüme ilişkisi üzerine yapılan araştırmalarda eğitimin işgücünün verimliliğini artırarak, ekonomik büyüme üzerinde sağladığı belirtilmiştir (Temple, 2001: 78’den aktaran Öztürk, N. 2005-1: 36)

Birey açısından mikro düzeyde var olan bu eğitim-istihdam ilişkisi toplumsal ve ekonomik yaşamda da makro düzeyde etkisini gösterir. Kişilerin aldıkları eğitimler sayesinde bilgi düzeylerinin artışı, kişisel niteliklerini artırarak iş becerilerini yani verimliliklerini artırır. İnsan sermayesi, ülke ekonomisi ve dolayısıyla milli gelir (GSMH) açısından bir ülkenin nüfusunun istihdam gücünü gösterir. İnsan sermayesi ülkedeki işgücünü, yani istihdam kapasitesini ifade eder. Eğitim, işgücünün vasıflı duruma gelmesini sağlayarak istihdam kapasitesinin de belirleyicisi olmaktadır. Eğitim bir üretim bileşeni ve yatırım unsuru olarak ekonomik değer yaratmaktadır. Dolayısıyla vasıflı işgücünün yetişmesine yönelik her türlü harcama, ülke ekonomisinde verimliliği artırdığı gibi toplam sermaye stokunu da artıran yatırım niteliğindedir.

Eğitimin ekonomik büyümeye etkisine ilişkin yapılan araştırmaların verilerine dayalı olarak Öztürk (2005), eğitiminin ülkelerin ekonomik büyüme oranlarına katkısına değinmiş, eğitimin yıllık büyüme oranına katkısının dünya genelinde ortalama %11, OECD ortalaması %9 (Baro, 2000 ve Tansel, 1999), ABD’de %12, Güney Kore’de %15, Türkiye’de %21 (Temple’den, 2001 aktaran Öztürk, 2005: 36) olduğunu belirtmiştir. Türkmen (2002) çalışmasında ilave eğitim süresinin GSYİH’de %3 artışa neden olduğu belirtilmiştir (Türkmen, 2002). Eğitimin üretimde verimlilik düzeyi üzerindeki etkisine ilişkin araştırmalarda; ortaöğretimin verimliliği %102 artırdığı,

yükseköğretimin ise %300 artırdığı (Engin'den, 1996: 46 aktaran Öztürk, 2005: 38) saptanmıştır. Ancak, eğitimle kalkınmanın ilişkisi eğitimin salt milli gelirden yaptığı artış üzerinden değil, üretim faktörlerinin miktarının ve etkinlik düzeyinin değişimi, sanayinin milli gelir ve ihracat içindeki payında artış gibi yapısal değişiklikler sonucu ortaya çıkmaktadır (Han'dan, 2002 aktaran Taş ve Yenilmez, 2007:159).

Diğer yandan, eğitim hizmetleri, insan sermayesinin birikimini artırarak, istihdamda artış sağlaması yanında, eğitim sektörü de bizzat bir istihdam kaynağıdır. Eğitim kurumları, çalıştırdıkları insan kaynağıyla ekonomik kaynaklarda ve üretimde artışa yol açmak suretiyle ekonomik büyümeye hız kazandırır (Durgun, Ö. 2002: 41).

Eğitim harcamaları, ekonomide bir yandan insan sermayesini artırarak oluşturduğu sermaye stoku ve üretim kapasitesi artışıyla büyüme üzerindeki etkisi, diğer yandan fakir gruplar için gelir dağılımında sağladığı iyileşme ve diğer direkt ve dolaylı dışsal faydaları sebebiyle, iktisat okulları arasında görüş farklılıkları bulunsa da serbest piyasayı savunan klasik iktisat okulundan ekonomistler bile, kamunun eğitime ilişkin düzenlemeler yapması gerektiğini belirtmektedir. Klasikler, beşeri ve sosyal kalkınma unsurlarını dikkate alarak, belli oranda devlet müdahalesinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir (Önder, 1974'ten aktaran Uçkaç, 2003:7).

2.2 Eğitim Çağındaki Nüfus İçin Eğitime Devam İle Çalışma İlişkisi

Eğitimle istihdam ve büyüme arasında var olan doğrusal ilişki eğitime erişimin ve bu konuda fırsat eşitliğinin önemini göstermektedir. Bu bağlamda, eğitim çağındaki nüfusun eğitime devamı, bu amaçla bu konuda dezavantajlı kesimlerin devlet tarafından korunmasını önemli hale getirmektedir. Bu nedenle dezavantajlı kesimler için okula devamlarının önündeki engellerin ve dolayısıyla okulu terk etmelerinin sebeplerinin bilinmesine gereksinim vardır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda, okul terklerinin nedenleri arasında sosyoekonomik faktörlerin önde gelen nedenler olduğu ve diğer nedenlerin birçoğunun da sosyoekonomik nedenlerden dolayı olarak etkilendiği görülmektedir. Araştırmalarda, sosyoekonomik durumu/statüsü (SED/SES) değişkeni okul terklerinin temel yordayıcısı olarak gösterilmektedir (Deschamps, 1992; Bradley ve Renzulli, 2011; Marks, 2007; McHenry, 1997).

Deschamps'ın (1992) okul terki ile ilgili 32 araştırmasının (SED) değişkenini ele alan 18'i içinde 16 çalışmada SED'in okul terki ile ilişkili olduğunu bulmuştur. McHenry (1997), 22 araştırmanın 16'sında (SED) ile okul terki arasında yüksek korelasyon olduğunu belirtmiştir. Alexander ve diğerleri (1997), LeCompte ve Dworkin (1991), Caldas ve Bankston (1997), Seppala (2000) ve Trusty (1998) alt SED düzeyinde olmakla eğitimden erken ayrılma arasında güçlü ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Alexander ve diğerleri (1997), LeCompte ve Dworkin (1991), Caldas ve Bankston (1997), Seppala (2000) ve Trusty (1998) SED'in düşük düzeyde olmasıyla okul terkleri arasında ilişki olduğunu destekleyen bulgular elde etmişlerdir.

Okulu bırakma sebepleriyle ilgili araştırmalarda başta gelen faktörlerin çocuğun ailesini geçindirmek ya da ailenin bütçesi için katkı yapmak amacıyla ya da eğitimi sürdürmek yerine iş yaşamına girmeyi seçmesi gibi sebeplerle çalışmanın geldiği anlaşılmaktadır. Bradley ve Renzulli (2011), Renzulli ve Park (2000), Rumberger (1983), McCoy ve Symth'in (2005) araştırmaları; ekonomik olarak dezavantajlı çocukların küçük yaşlarda iş yaşamına girmelerinin okulu bırakmalarına sebep olduğunu ortaya koymuştur. Marks ve Flemming'in (1999) araştırmasında; okulu terk edenlerin %50'den çoğunun iş bulmak için okuldan ayrıldıkları, okuldan ayrılan çocukların %70'den çoğunun tam zamanlı bir işte çalıştığı, %8'nin yarı-zamanlı bir işte çalıştığı, %11'nin işsiz olup iş aradığı, okuldan ayrılanların büyük çoğunluğu çalışmak için okulu bıraksalar da, eğitimlerini tamamlayarak mezun olanlara göre daha çok işsiz kaldıkları, daha alt düzey işlerde çalıştıkları, ücretlerinin daha az olduğu, işlerinden ayrılma oranlarının da mezun olanlarla kıyaslandığında daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Konuya ilişkin araştırmalar, çalışması sebebiyle okuldan ayrılan erkeklerin kızlara oranla daha yüksek risk içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Maania ve Kalb'in (2007) araştırmasında erkeklerin ticaret işlerinde ya da çırak olarak çalışmasından dolayı okulu bıraktıkları belirtilmiştir.

Marks ve Flemming (1999) yaptıkları araştırmada, okuldan erken ayrılmanın işgücü piyasalarının durumunda etkili olduğu, işgücü talebine göre arzının yüksek oluşunun (iş olanaklarının fazla olmasının) okul terklerini artırdığı belirtilmiştir. Hill'in (1979) araştırmasında da işgücü piyasasının şartlarının okuldan erken ayrılma üzerindeki olumsuz etkisinin bulunduğu belirtilmiştir.

Bu konuda Akbulut (2021) Türkiye genelinde yaptığı araştırmada; 2018-2019 öğretim yılında 5029 kişinin katılımıyla (%95 ve $\pm 1,37$ güven aralığında; Türkiye geneli IBBS-1 düzeyinde) yapılan araştırmada okul terklerinin başta gelen nedenlerinin Ekonomik ve Sosyal Nedenler Ölçeğindeki nedenler olduğu, bu nedenler içinde de en çok tekrarlanan faktörlerin çocuğun çalışmak zorunda kalması ya da kendisini ekonomik nedenlerle çalışmak zorunda hissetmesi ya da ailesinde özellikle babanın işsiz olmasının geldiği görülmektedir (Tablo-1).

Tablo 1. Ortaöğretimde Okul Terklerinin Nedenleri

	*Etkili Görülme Düzeyi (%)
Ailesine bakması gerektiği için bir işte çalışması	49,1
Aile bütçesine katkı sağlamak için bir işte çalışması	46,0
Babasının işsiz olması	46,0
Annesinin işsiz olması	17,4

Akbulut, 2021

*Etkili Görülme Düzeyi: "Etkili" ya da "Çok Etkili" diyenlerin toplamı olarak alınmıştır.

Ekonomik ve sosyal nedenler içinde katılımcıların bu faktör "çok etkili"dir ya da "etkili"dir diyenlerin oranlarına bakıldığında; "Ailesine bakması gerektiği için bir işte

çalışması” konusunda katılımcıların %49,1’i “etkili” ya da “çok etkili” demiştir. “Aile bütçesine katkı sağlamak için bir işte çalışması” konusunda katılımcıların %46’sı “etkili” ya da “çok etkili” demiştir. “Babasının işsiz olması, konusunda katılımcıların %46’sı “etkili” ya da “çok etkili” demiştir. “Annesinin işsiz olması” %17’si “etkili” ya da “çok etkili” demiştir

Akbulut (2021) araştırmasının sonuçları, okul terklerinin başta gelen nedenlerinin çocuğun ailesine bakma ya da ailenin bütçesine katkı sağlama amacıyla çalışması, bunun yanında babasının işsiz olması, ailesinin sürekli geliri olmaması, ailenin ekonomik olanaklarının yeterli olmaması, okul masraflarını karşılayamaması gibi ekonomik ve sosyal nedenler olduğu görülmektedir.

Bu konuda yapılmış araştırmalar, okul terkleri sorununun büyük ölçüde sosyoekonomik nedenlerden kaynaklandığını, bu nedenler içinde en başta gelen nedenlerin çocuğun ve ailesinin sosyoekonomik düzeyinin zayıf olması nedeniyle eğitime devam etmesi gerekirken çalışması ya da çalıştırılması olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sorunun çözümünün de çocuğun okula devamı sağlayacak sosyal ve mali yardımlar ile çocuğun ailesine yönelik iş ve gelir desteği programlarının uygulanmasıyla mümkün olacağı görülmektedir. Çözüme dönük politika ve programlara çalışmanın son bölümünde yer verilmiş olup, sorunun Türkiye’deki boyutu bir sonraki bölümde verilerle ortaya konulmuştur.

2. Türkiye’de Ortaöğretim Çağındaki Genç Nüfusun Eğitime Devam Durumu

Okul terki ve okuldan erken ayrılma kavramları eğitim çağındaki nüfusun okullaşma oranlarını ifade eden net/brüt okullaşma oranları ile doğrudan ilişkili kavramlardır. Okul terk oranları eğitim çağındaki nüfusun tam okullaşma oranından ne oranda uzaklaşıldığının bir göstergesi olup %100 okullaşma okul terklerinin sıfırlanması anlamına gelmektedir. Sorunun boyutunun tespitinde net/brüt okullaşma oranlarına bakılması gerekmektedir. Bu çalışmada zorunlu ortaöğretim uygulamasının Brüt okullaşma oranı; öğrencinin yaşının ilgili eğitim kademesinde olup etkilerinin de görülmesi amacıyla okul terkleri ve okullaşma oranları ortaöğretim (lise) kademesi verileriyle ele alınmıştır.

Brüt ve net okullaşma oranlarının (brut and net enrollment ratios) tanımı olmamasından bağımsız olarak, bir eğitim kademesinde (örneğin ortaöğretime) kayıtlı olan öğrenci sayısının, ilgili eğitim kademesinin içinde bulunduğu çağ nüfusuna oranıdır.

Net okullaşma oranı; bir eğitim kademesinde kayıtlı öğrenciler içinden, ilgili eğitim kademesindeki yaş grubunda olanların, ilgili eğitim kademesinin içinde bulunduğu çağ nüfusuna oranıdır (UNDP/BM Kalkınma Programı, 1996:220’dan aktaran Kavak, 2003).

Bu çerçevede Türkiye'deki okullaşma oranlarına ilişkin verilere bakmadan önce, bu konuda kamusal alanda üst politika belgelerinde yer alan hedeflere bakılmasında yarar bulanmaktadır. Okullaşma ve eğitime erişim konularında 2019-2023 yıllarına ait 11. Kalkınma Planı içerisinde; fırsat eşitliği anlayışıyla, bütün kademeler için eğitime erişimin sağlanması, bütün eğitim kademeleri için okullaşma oranlarının artırılması ve devamsızlık oranlarının azaltılması hedefleri konulmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2019: 135).

2018-2020 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programda (OVP) 16. maddesinde; yoksul ve dezavantajlı grupların eğitime erişiminin kolaylaştırılarak ekonomik ve sosyal hayata katılmaları ve böylece eğitimde fırsat eşitliğinin iyileştirilmesine yönelik tedbirler kapsamlı olarak ele alınmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2017). 2022-2024 dönemini kapsayan OVP'de de; ülkenin insan sermayesinin güçlendirilmesi amacıyla okullar arası başarı farklarının azaltılarak eğitimde fırsat eşitliğinin iyileştirileceği belirtilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2021). Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) 2019-2023 Stratejik Planında; 2019-2023 dönemi için eğitim seviyesine göre okullaşma oranı yerine yaş gruplarına göre 14-17 (ortaöğretim) net okullaşma oranlarının performans göstergesi olarak alınacağı belirtilmiştir; 14-17 yaş ortaöğretim çağ nüfusu için okullaşma oranları hedef olarak 89-99,99 olarak belirlenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019). Net okullaşma oranı %67,37 iken 2021-2022'de %89,67 oranına yükselmiştir (Tablo-2).

Tablo 2. Ortaöğretimde Net Okullaşma Oranları (%) (2011-2022)

2011-2012			2012-2013			2013-2014			2014-2015			2015-2016			2016-2017		
T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K
67,3	68,5	66,1	70,0	70,7	69,3	76,6	77,2	76,0	79,3	79,4	79,2	79,7	79,3	80,2	82,5	82,7	82,4

2017-2018			2018-2019			2019-2020			2020-2021			2021-2022		
T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K
83,6	83,8	83,4	84,2	84,5	83,9	85,0	85,1	84,8	87,9	88,0	87,8	89,7	90,3	89,3

T: Toplam; E: Erkek; K: Kadın

Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2021-2022, 2022.

Yukarıda verilen net okullaşmanın genel tanımına dayalı olarak, ortaöğretimde net okullaşma oranları; ortaöğretimde kaydı olan öğrenciler içerisinde ortaöğretim yaş grubundakilerden (14-17 yaş) okula kayıtlı olanların ilgili eğitim çağ nüfusuna (14-17 yaş) oranlanmasıyla bulunmaktadır. Buna göre ortaöğretimde net okullaşma oranlarına ilişkin verilere bakılmıştır. Zorunlu ortaöğretim uygulamasına geçildiği 2012-2013 yılından bir yıl öncesinde net okullaşma 2012 yılında zorunlu ortaöğretim uygulamasına geçilmesi ile ortaöğretimde net okullaşma oranlarının yıllar içinde arttığı görülmekle birlikte, 10 yılı aşkın süredir yürürlükte olan yasal zorunlu eğitim uygulamasına karşın halen %10 dolayında öğrencinin ortaöğretimde

okullaşmadığı görülmektedir. Bu durumdaki öğrenciler ya açık öğretime kayıt yaptırmakta ya da yasal statü gereği açık öğretime geçmiş sayılmaktadır. Ancak, buna ilişkin kapsamlı bir öğrenci takip sistemi olmadığı için bu durumdaki öğrencilerin eğitime devam durumlarına ilişkin tam olarak güvenilir istatistik veriler bulunmamaktadır (Akbulut, 2021).

3. Genç Nüfusun Eğitim ve İstihdam Durumu

Okullaşmayan ya da okuldan erken ayrılan ya da okulu terk eden öğrencilerin, okuldan ayrılmaları sonrasında eğitim ve istidamda ne durumda oldukları TÜİK tarafından yayınlanan Genç Nüfusun Eğitimde ve İstihdamda Olma Durumuna ait verilerden görülebilmektedir. Ancak, ortaöğretim yaşı 14-17 yaş aralığında iken TÜİK verileri 15-19 yaş aralığı için verilmiştir. Bununla birlikte, TÜİK verileri söz konusu yaş grubundaki öğrencilerden okulu terk edenlerin sayısı ve eğitim-istihdam durumlarını yaklaşık olarak ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Genç Nüfusun Eğitimde ve İstihdamda Olma Durumu (2016-2020)

15-19 Yaş (%)	2016	2017	2018	2019	2020*
Sadece Eğitimdekiler	59,9	59,6	58,4	59,1	63,1
Sadece İstihdamdakiler	11,8	12,1	12,4	12,0	8,7
Eğitim ve İstihdamda Olanlar	11,8	11,6	11,8	10,8	9,9
Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olanlar	16,5	16,7	17,4	18,1	18,3

TÜİK İşgücü İstatistikleri, 2014-2020 *2020 Kasım verisi

15-19 yaş genç nüfusun eğitim-istihdam durumlarına bakıldığında; okul dışında kalan büyük kısmı “ne eğitimde ne istihdamda”dır. Bu oran 2016-2019 yılları için %16-18 arasındadır (Tablo-3). Bu oranlar aynı dönem için net okullaşma oranları ile karşılaştırıldığında; örgün eğitim içinde bir okula kaydı olmayan öğrenci oranları 2016 için %20; 2019 için %16 dolayındadır. Dolayısıyla yaş gruplarının farklılığından kaynaklanan belirli orandaki fark da dikkate alındığında okuldan ayrılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun istihdam olanağı da bulamadığı anlaşılmaktadır. Nitekim TÜİK’in işgücü istatistiklerinde yer alan 15-19 yaş genç nüfusta “sadece eğitimde olanlar” %60’dır. Bu gruptakilerin büyük kısmı 15-17 yaş aralığındaki ortaöğretim çağ nüfusunda olanlardır. Fakat %60 oranının içinde 18-19 yaşında olan (geç yaşta kayıt olan, sınıf tekrarına kalan vb. nedenler) ve ortaöğretimi sürdüren öğrenciler de yer almaktadır. 18-19 yaş grubunda ortaöğretimi tamamlayıp istihdama geçebilecek yaş grubu yer aldığından sadece istihdamdaki %12’lik grupta yer alan gençlerin büyük bölümünün 18-19 yaş grubunda yer aldığı öngörüsü yapılabilir. Hem eğitim hem istihdamdaki %12’lik grupta yer alan öğrencilerin de büyük bölümünün bu grupta yer aldığı öngörüsü yapılabilir (TÜİK, 2020).

Diğer taraftan Türkiye’de ne eğitimde ne istihdamda olanların oranları OECD ülkeleri ile kıyaslandığında (Tablo-4):

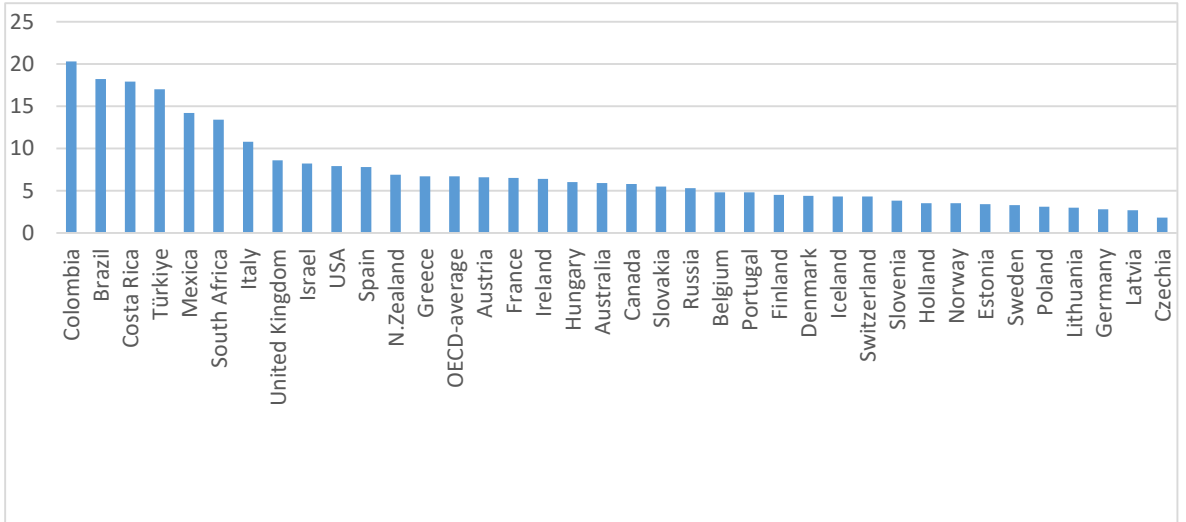
Tablo 4. OECD 15-19 Yaş Genç Nüfusun Eğitimde ve İstihdamda Olma Durumu (2016-2020)

15-19 Yaş Genç Nüfus (%)	2016	2017	2018	2019	2020
Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olanlar (Youth not in employment, education or training-NEET)	6,98	6,75	6,67	6,67	6,89

OECD (2023), Youth not in employment, education or training (NEET) (indicator). doi: 10.1787/72d1033a-en (Erişim: 12.08.2023)

Türkiye’de “ne eğitimde ne istihdamda olanlar”ın oranı %18 dolayında olup %7 dolayında olan OECD ülkeleri ortalamasının oldukça üstünde olduğu görülmektedir. Türkiye’nin 2019 yılı verileriyle OECD ülkeleri sıralamasında en kötü durumdaki ülkelerin sırasıyla; Kolombiya, Brezilya, Kosta Rika’dan sonra en yüksek 4. ülke olduğu, en iyi durumdaki ülkelerin sırasıyla; Çekya, Letonya, Almanya, Litvanya, Polonya, İsveç, Estonya, Norveç, Hollanda olarak sıralandığı görülmektedir (Grafik-1):

Grafik 1: OECD Genç Nüfusun Eğitimde ve İstihdamda Olma Durumu (2019)

OECD (2023), Youth not in employment, education or training (NEET) (indicator). doi: 10.1787/72d1033a-en (Erişim: 12.08.2023)

Bu sıralamanın ilk bakışta sosyoekonomik gelişmişlik ve eğitim sisteminin gelişmişliğiyle koşut olması beklenen bir durumdur. Ancak gelişmiş ülkeler içinde ABD ve Birleşik Krallık ile İtalya, İspanya gibi AB ülkelerinde oranların OECD

ortalamasının üstünde oluşu bu durumla çelişmektedir. Bu çelişkinin nedeni; gelişmiş ülkelerde kişi başı milli gelirin yüksek olması ve sosyal koruma harcamalarının yüksekliği (İngiltere’de işsizlik ve ev yardımları gibi) sayesinde eğitimden henüz ayrılmış, ancak bir an önce istihdama girme zorunluluğu hissetmeyen gençlerin durumuyla ilgili olması muhtemeldir. Ancak, Türkiye için bu oranın yüksekliğini sosyoekonomik veriler çerçevesinde pozitif yorumlama olanağı görülmektedir. Zira bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde örgün eğitimden ekonomik nedenlerle ayrılanların oranlarının yüksekliği ve sorunun nedenleri arasında en çok eğitim çağındaki geçlerin ekonomik nedenlerle çalışma kaygısı içinde olmasının geldiği dikkate alındığında “ne eğitimde ne istihdamda” olan gençlerin durumunun beklentilerinin tersine işlediği, okuldan ayrıldıktan sonra iş de bulamaları gibi ağır bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunun boyutunun ve eğitime devam-ışe girme ilişkisinin daha yakından görülebilmesi için bu durumdakilerin eğitim seviyeleri itibariyle durumlarına bakılmasında yarar görülmektedir.

2022 yılı itibariyle, 15-24 yaş grubu toplam 12.005.000 nüfusun “ne eğitimde ne istihdamda” olanların oranlarına bakıldığında (Tablo-5);

Tablo 5. Genç Nüfusun Eğitimde ve İstihdamda Olma Durumu (2016-2020)

Yıllar	15-24 yaş grubundaki nüfus			Lise altı eğitilmişler		Lise		Mesleki veya teknik lise				
	Toplam	Ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı (%)	Ne eğitimde ne istihdamda olanlar	Toplam	Ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı (%)	Toplam	Ne eğitimde ne istihdamda olanlar	Toplam	Ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı (%)	Ne eğitimde ne istihdamda olanlar		
2020	11 711	3 331	28,4	6 426	1 498	23,3	2 061	552	26,8	1 749	596	34,1
2021	11 956	2 959	24,7	6 160	1 223	19,9	2 406	562	23,3	1 890	550	29,1
2022	12 005	2 900	24,2	5 951	1 105	18,6	2 636	697	26,4	1 914	532	27,8

TÜİK, İstatistiklerle Gençlik, 2022.

15-24 yaş genç nüfusun toplamda 2.900.000’ü (%24,2) “ne eğitimde ne istihdamda”dır. “Ne eğitimde ne istihdamda” olanların son üç yıl içinde azalarak 2020 yılındaki %28,4’ten %24,2’e gerilediği görülmektedir. Bu yaş grubunda “ne eğitimde ne istihdamda” olanların eğitim seviyelerine bakıldığında; bunların 1.105.000’i (%18,6) lise altı eğitilmiş, 697.000’i (%26,4) lise eğitilmiş, 532.000’i (%27,8) meslek lisesi mezunu ve diğerleri okuma yazma bilmeyenler 120.000 (%79,4) ve yüksek öğrenimli olanlar 446.000 (%33)’tür (TÜİK, 2020 Kasım).

Ne eğitimde ne istihdamda olanlarla ilgili öne çıkan bir sorun alanı da bu durumda olanlar içinde kadınların oranının yüksekliğidir. Bu oran 2022 yılında genç erkeklerde %16,4, iken genç kadınlarda %32,3 düzeyindedir (TÜİK, 2022). Bu durum eğitimden ayrılan gençlerden istidam olanağı bulamayan ya da istihdama girmeyenlerin oranının kadınlarda erkeklere oranla iki katı olduğunu göstermektedir ki bu yapısal sorun kadınlarda liseden mezun olma oranlarının artışının istihdama katılım oranlarını erkeklere göre daha fazla pozitif yönde etkilediğine ilişkin (Akbulut, 2021:182) verilerle de örtüşmektedir. Nitekim Pekel (2019) araştırmasında, Türkiye’deki işgücü ve istidam verilerine göre, genel olarak da genç nüfus içinde kadınların erkeklerden daha çok işsizlik riski altında olduklarını ortaya koymuştur.

Genç nüfusun eğitim-istihdam durumuna eğitim seviyeleri itibariyle bakıldığında (Tablo-4); ne eğitimde ne istihdamda olanların oranının en çok meslek lisesi mezunlarındadır. Daha sonra genel lise mezunlarında yüksektir, en az ise lise altı eğitimlilerdedir ve bu eğilim son 3 yıl için aynı kalmıştır. 15-19 yaş grubunda “ne eğitimde ne istihdamda” olanların %18 dolayında olduğu (Tablo-2) dikkate alındığında bu oranın 15-24 yaş aralığında %24 dolayında olması 20-24 yaş aralığının eğitim-istihdam durumunun yansımadır. Bu yaş grubunun artık eğitim çağ nüfusundan çıkmış olması eğitimde olmama oranlarını büyük oranda açıklamaktadır. Bu yaş aralığının bir kısmı istihdama girmiş bir kısmı henüz girmemiş durumdadır. Son tahlilde bir kısmı çalışmak niyeti ile okuldan erken ayrılan bir kısmı yaşı itibariyle eğitim çağının dışına çıkmış büyük çoğunlukla iş arayışında olan TÜİK’in genç nüfus olarak tanımladığı 15-24 yaş grubunun toplamda %24’ü “ne eğitimde ne istihdamda”dır.

Büyük çoğunlukla ailesinin ekonomik durumunun iyi olmaması nedeniyle iş bulma amacıyla okuldan ayrılan genç nüfus ve yeni mezunların da içinde bulunduğu 18-24 yaş grubundakiler “ne eğitimde ne istihdamda olan” 15-24 yaş grubunun içindedir. Ancak 18-24 yaş grubu eğitim çağ nüfusundan çıktığı için mezun ya da okul terki olarak istihdama katılma isteği ve beklentisi olan, ulusal ekonomi için de işgücüne dâhil olan gruptur. Bu yaş grubunda eğitimden erken ayrılanların istihdama girip giremediklerine bakıldığında (Tablo-6);

Tablo 6. Eğitimden erken ayrılanların işgücü durumuna göre 18-24 yaş nüfusa oranı (%)

Yıllar	Eğitimden erken ayrılanlar	Eğitimden erken ayrılıp istihdam edilenler	Eğitimden erken ayrılıp istihdamda olmayanlar çalışmak isteyenler	Eğitimden erken ayrılıp istihdamda olmayanlar çalışmak istemeyenler
2020	27,0	11,4	5,5	10,1
2021	23,0	10,5	4,5	8,0
2022	21,4	10,3	3,7	7,4

TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2022

2022 yılı itibariyle bu yaş grubunda eğitimden erken ayrılanların %21,4 olduğu, eğitimden erken ayrılıp istihdama girenlerin %10,3 olduğu, istihdamda olmayan %11 dolayında genç nüfusun %3,7'sinin çalışmak istediği halde iş bulamadığı görülmektedir. Son üç yıl (2020-2022) içinde bu yaş grubundaki genç nüfusta gerek eğitimden erken ayrılanların gerekse çalışmak istediği halde istihdam olanağı bulamayanların oranının azaldığı görülmektedir.

Son olarak toplam işgücünün (15 yaş üstü) eğitim düzeylerine göre işgücü ve istihdama katılımları ile işsizlik oranlarına yine lise mezunları ve lise altı eğitimliler olarak genç nüfus açısından değerlendirme yapmak amacıyla bakıldığında (Tablo-7);

Tablo 7. Eğitim durumuna göre temel işgücü göstergeleri [15+ yaş]

Yıllar	İşgücüne katılım oranı					İstihdam oranı					İşsizlik oranı				
	Okur-yazar olmayanlar	Lise altı eğitimliler	Lise	Mesleki veya teknik lise	Yüksek-öğretim	Okur-yazar olmayanlar	Lise altı eğitimliler	Lise	Mesleki veya teknik lise	Yüksek-öğretim	Okur-yazar olmayanlar	Lise altı eğitimliler	Lise	Mesleki veya teknik lise	Yüksek-öğretim
2020	14,7	43,9	49,4	61,6	74,7	13,3	38,3	41,7	52,7	65,1	9,2	12,7	15,5	14,3	12,8
2021	15,6	45,5	52,0	63,9	76,5	14,3	40,5	44,7	55,6	67,0	8,2	11,1	14,1	12,9	12,4
2022	16,8	46,6	55,5	66,7	77,3	15,7	42,3	48,4	59,1	68,6	6,2	9,2	12,7	11,3	11,3

TÜİK, Eğitim Durumuna Göre Temel İşgücü Göstergeleri, 2023

2022 yılı itibariyle, 15+ nüfusun lise ve altı eğitim grubundakilerin işgücüne katılımı %46,6; istihdama katılımı %42,3; işsizlik oranı %9,2 iken lise eğitimlilerin işgücüne katılımı %55,5, istihdama katılımı %48,4; işsizlik oranı %12,7'dir (Tablo-7).

İşsizlik oranı lise eğitilmiş grupta daha yüksek görülmekte, ancak lise eğitimlilerin işgücü ve istihdama katılımı da daha yüksek orandadır. Meslek lisesi mezunlarında ise işgücüne katılım %66,7 ve istihdama katılma oranının %59,1 işsizlik oranının %11,3 olduğu görülmektedir. Normal (düz) lise mezunları ile kıyaslandığında meslek lisesi mezunlarının işsizlik oranı daha düşük, işgücüne ve istihdama katılma oranlarının daha yüksektir (TÜİK, 2022). İşsizlik oranlarında genel lise mezunlarıyla kıyaslandığında meslek lisesi mezunlarında işsizliğin daha düşük oranda olması iş yaşamında bir iş bulma açısından bir meslek sahibi olmanın önemini ortaya koymaktadır (Akbulut, 2021:179-180).

Yapılan araştırmalarda meslek lisesi mezunlarının eğitimlerinin geri dönüş oranının yüksek çıkması bu eğitimin maliyetine göre faydasının diğer eğitim kademelerine göre yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nokta kalkınma planlarında yer alan mesleki eğitimin kapasitesini artırma hedefleriyle tutarlı görünmektedir (Taş ve Yenilmez, 2007:174). Bu konuda Pekel'in (2019) çalışmasında; 15 yaş üstü nüfusun

istihdam oranları eğitim seviyeleri bazında incelendiğinde; lise ve dengi okuldan mezunlarla üniversite mezunlarının oranlarının ise arttığı, ancak lise-altı eğitimlilerin oranlarının yıllar içinde yüksek kalmaya devam ettiği bunun araştırılması gereken bir sorun alanı olduğu belirtilmiştir (Pekel, 2019:271-273).

Sonuç olarak, Akbulut (2021) araştırmasında TÜİK'in genç işgücününün eğitim ve istihdamına ilişkin verilerini eğitim seviyelerini de dikkate alarak yaptığı analizler sonucunda lise eğitiminin lise-altı eğitime göre gerek işgücüne gerekse istihdama katılımı artırdığı, meslek liselerinin ise işgücüne ve istihdama katılımı sağlama açısından en avantajlı konumda olduğu görülmüştür. Taş ve Yenilmez (2007) de bu çerçevede meslek lisesi mezunlarının eğitimlerinin geri dönüş oranının yüksekliği üzerinde durarak mesleki eğitimin etkisini vurgulamıştır. Her ne kadar Pekel (2019) çalışmasında lise-altı eğitimlilerin istihdama katılımının yıllar içinde yüksek kalmaya devam ettiğini bir sorun alanı olarak belirtmişse de çalışmasında TÜİK verilerini kullanarak lise eğitimlilerin istihdama katılım oranlarının yıllar içinde arttığını, genel olarak da eğitim seviyesinin yükselmesinin işgücüne katılım oranlarını artırdığını (Pekel, 2019:276) belirterek kuramsal düzeyde genel kabul görmüş olan eğitim-istihdam arasındaki doğrusal yönlü ilişkiyi kullandığı ampirik verilerle de teyit etmiştir.

4. Genç Nüfusun Eğitim ve İstihdamla İlgili Sorunlarının Çözümüne Yönelik Politikalar

Eğitim ve istihdam arasındaki temel ilişkinin nitelikli işgücününün üretilmesinde eğitim yatırımlarının temel bir girdisi olduğu söylenebilir. Bu noktada eğitim eksikliğinin bireyler açısından nitelikli ve iyi gelir getiren işler bulabilmelerinin önünde önemli bir engel olduğu ortadadır. Günümüzde teknolojik ilerleme üretimde işgücüne duyulan ihtiyacı azaltırken, nitelikli işgücü ihtiyacını artırmakta (Uyanık'tan, 2008: 221 aktaran Çondur ve Bölükbaş 2014:82) eğitimin işgücü piyasasındaki etkisini önemli hale getirmektedir. Bu bağlamda, gençlerin temel eğitimleri ve akademik ve veya mesleki eğitimlerini tamamlayarak işgücü piyasalarına girmelerinin yaşamsal önemde olduğunu söylemek gerekir. Araştırma verileri eğitim çağında olduğu halde ekonomik dezavantajları nedeniyle çalışmak zorunda kalan gençlerin çoğunlukla umdukları gibi iş piyasasında iş bulamadıklarını ya da geçici işlere girmek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Bu nedenle öncelikle gençlerin temel ve akademik/mesleki eğitimlerini tamamlamalarına engel olan olumsuzlukların giderilmesi önemlidir. Bu engellerin büyük oranda sosyoekonomik engeller olduğu dikkate alındığında çözümleri de gençlerin ve ailelerinin sosyal ve ekonomik programlarla desteklenmesiyle mümkün görünmektedir.

Türkiye'de işgücününün genel profili ve işsizlik verileri incelendiğinde; 4.194.000 işsiz olduğu, bir milyonun üzerinde işsiz 1 yıl ve daha uzun süreden beri iş aradığı, bir buçuk milyon dolayında işsiz kişinin daha önce geçici işlerde çalıştığı, 600 binden fazla işsiz kişinin bir iş yerinde çalışmaktayken işinden çıkarıldığı, 600 binden fazla kişinin ise kendisinin işten çıktığı, 600 bine dolayında kişinin eğitimini sürdürdüğü, işsizlerin yarısından çoğunun daha önce hizmet sektöründe çalıştığı, ikinci sırada

sanayi, üçüncü sıradaysa inşaat sektörlerinde çalışanların yer aldığı görülmektedir. İşgücüne dâhil olmayan kesimde ise; 4 milyondan fazla kişinin iş aramadığı ancak çalışmak için hazır beklediği, 1.300.000'a yakın kişinin iş bulmak için ümidinin olmadığı, 10 milyonun üzerinde kişinin ev hanımı olduğu, 4 milyonun üzerinde kişinin eğitimini sürdürdüğü, 5 milyon dolayında kişinin çalışamaz durumda olduğu, 5 milyon dolayında kişinin emekli olduğu, 77 bin kişinin mevsimlik işlerde çalıştığı, 3 milyon dolayında kişinin de diğer nedenlerle işgücüne dâhil olmadığı görülmektedir (TÜİK, 2020 Ağustos).

Türkiye'de işgücünün genel profiline ilişkin TÜİK'in yukarıda özetlenen verileri işsizliğin yüksek boyutlarda olduğunu göstermektedir. İşsizlik sorunun ulusal ekonominin makro değişkenleri yanında işgücü piyasasının yapısından ve bu alanda yapılan düzenlemelerden kaynaklanan nedenleri olabilmektedir. Bu nedenle işsizlik sorununun sebepleri ve bu sebeplerin ortadan kaldırılmasına dönük çözüm arayışları bu çalışmanın kapsamının ötesinde daha detaylı teorik araştırma ve ampirik çalışmalar gerektirir. Bu konuda Pekel'in çalışmasında işsizliğin de dâhil olduğu iş hayatına ilişkin özetlediği sorun alanları özetlenmekle yetinilmiştir. Pekel'e (2019) göre Türkiye'deki işgücü piyasalarında çoğunluğu yapısal olan sorun alanları; ülkenin nüfus artış hızı ve özellikle genç nüfusun oranının yüksek oluşu, kırdan kente göçün etkileri, mesleki eğitimle işgücü piyasaları arasındaki uyumsuzluk, vasıflı işgücü eksikliği, hızlı gelişen teknolojilere ayak uydurulamaması, işgücü ve istihdama katılım oranlarının düşüklüğü ve genel olarak ülke ekonomisinin bir dönüşüm içinde olmasıdır.

Bu çalışmanın ele aldığı sorun alanı açısından, genç nüfusun eğitime devamında ailesinin ekonomik durumunun iyi olmaması ve bu kapsamda gelir getirici bir işinin olmaması yani ailenin ve özellikle aile reisi olarak babanın işsizliği temel bir sorun alanıdır. Bu bakış açısıyla istihdam ve dolayısıyla işsizlikle mücadele politikalarına genel olarak bakıldığında; istihdam politikalarının pasif ve aktif istihdam politikaları olarak tasnif edildiği görülmektedir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 83-84). Pasif istihdam politikaları; işsizlere yardım niteliğinde ve işsizliğin sebep olduğu ekonomik ve sosyal problemlerin giderilmesine dönük işsizlik sigortası ve işsizlik yardımlarıdır. İşsizlik sigortaları; işsiz kişiye işsizlik kaldığı dönemde bir işsizlik ödeneği vermek ve sosyal güvenlik primlerini ödemek, bunun yanında işçinin yeni bir iş bulmasına, mesleki gelişim ve meslek edinmesine dönük eğitimler verilmesidir (Lordoğlu ve Özkaplan'dan, 2005 aktaran Çondur ve Bölükbaş 2014: 82). Türkiye'de ilk işsizlik sigortası ilk olarak 1999'da başlamış, 2002'de ilk ödemeleri yapılmıştır. Öte yandan işsizlik yardımı; kıdem tazminatı olarak 1936 tarihli İş Kanunu'nda yer almış olup iş sözleşmesinin sonra eren kişiye yapılan bir yardım niteliğindedir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 83-84). İşsizliğe karşı uygulanan diğer yöntem aktif istihdam politikalarıdır. *Aktif istihdam politikaları*; işsizlerin bir iş bulmalarına ve bir işe yerleşmelerine kolaylık sağlamayı amaçlayan önlemler (Çondur ve Bölükbaş 2014: 84) olup, başlıca aktif istidam politikaları (Kapar'dan, 2005 aktaran Çondur ve

Bölükbaş 2014: 84) kamu çalışma programları, iş arama ve istihdama yönelik hizmetler, meslek eğitim programları, serbest çalışma programları, işletmelere verilen ücret ve istihdam destekleri, işsizler için sağlanan ödeme destekleridir.

Genel işgücü ve istihdam hedefleri ile işsizlik sorunun çözümüne yönelik ulusal politikalara bakıldığında ulusal politika belgelerinde, 2021-2023 OVP ve 2022-2024 Orta Vadeli Plan'da (OVP) Türkiye'de istihdama yönelik genel politika hedeflerinden eğitim-istihdam ilişkisini güçlendirme noktasında öne çıkanlar (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2020 ve 2021);

- Mevcut insan kaynağı analiz edilerek işgücü piyasasının işlerliğine dönük programlar geliştirilmesi
- Yeni istihdam olanaklarının açılmasına yönelik çalışmalar yapılması
- Nitelikli işgücü yetiştirilmesi amacıyla bölgesel ve sektörel bazda eğitim ihtiyaç analizi yapılması,
- Nitelikli işgücü yetiştirme amacıyla belirlenen sektörlerle iş birliği yapılması
- İş Kulüpleri ve sanal istihdam fuarları gibi faaliyetlerle özel politika gereken grupların istihdama girişlerini sağlama, Destekli İstihdam Modeli çerçevesinde iş ve meslek danışmanlığı verilmesi
- Kadınların, iş açma ve geliştirmelerine destek sağlanması

Politika tedbirleri arasında yer alan dezavantajlı kesimlerin işgücüne ve istihdama katılmasının desteklenmesi konusu bir sorun alanı olarak çalışmada ele alınan araştırma sonuçlarında saptanmıştır. Eğitim çağ nüfusunda olup okuldan erken ayrılanların ekonomik durumlarında ailede babanın işsizliği en önde gelen neden olarak görülmektedir. Bu durumda bu konuda genel politika tedbirlerinin başında aileye istihdam desteği sağlanmasıdır. Politika belgesinde bu tedbire yer verilmiş olup sorun açısından önemi araştırma sonuçları ile desteklendiğinden bu politika tedbirinin uygulamasının izlenmesi önem taşımaktadır.

Politika tedbirleri ve hedeflerinde istihdamın mevcut yapısının incelenerek eğitim ihtiyaç analizlerinin yapılması ve sektörle işbirliği yapılarak nitelikli işgücü yetiştirilmesi yönündeki tedbirler de bir taraftan iş arayanlar için istihdama girme olanağını artırma yönünde pozitif etkisi olacağı gibi bir taraftan da mevcut işgücünün niteliğini artırarak birey için daha vasıflı ve daha yüksek kazanç sağlayan işler bulabilmesi, ekonomi için ise üretkenliğin ve verimliliğin artması yoluyla milli gelirin ve dolayısıyla yine birey için kişi başı GSMH'nin artmasıyla pozitif etkileri olacaktır.

Ne eğitimde ne istihdamdakiler içinde kadınların yüksek oranda olduğu, lise altı eğitimlilerde erkeklere göre kadınlarda istihdama katılım oranının görece düşük kaldığına ilişkin daha önceki bölümlerde ortaya konulan veriler politika tedbirleri arasında yer alan kadınların iş kurma ve iş geliştirmesinin desteklenmesi yönündeki politika tedbirini önemli olduğunu, sonuç alınması amacıyla hedefe ilişkin performans izlemelerinin yapılmasının önemli olduğunu göstermektedir.

Makalenin ele aldığı konu açısından özellikle önem taşıyan genç nüfusun eğitim ve istihdamla ilgili sorunlarının çözümüne yönelik ulusal politikalara bakıldığında ulusal politika belgelerinde, 2021-2023 OVP ve 2022-2024 OVP’de Türkiye’de genç nüfusa yönelik genel politika hedeflerinden eğitim-istihdam ilişkisini güçlendirme noktasında öne çıkanlar (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2020 ve 2021);

- Ne eğitimde ve ne istihdamdaki genç nüfusun işgücüne katılımını artırmaya yönelik politika ve programlar geliştirilmesi
- Genç İstihdam Ulusal Strateji Belgesinin hayata geçirilmesi
- Gençlerin işgücü piyasasına geçişlerini kolaylaştırmaya yönelik stajlar, yarı-zamanlı ve esnek çalışma modellerinin uygulanması
- Öğrencilerin iş hayatına geçişlerinin kariyer merkezleri ile desteklenerek reel sektörün talep ettiği temel yetkinliklerin sağlanması
- Gençlerin kariyer fırsatlarını artıracak eğitim, program ve faaliyetleri yapılması
- Eğitim, istihdam ve üretim ilişkisinin güçlendirilmesi, bu amaçla yenilikçi eğitim-sektör işbirliklerinin artırılarak mesleki eğitimin dijital ekonomiye uyumlaştırılması
- Mesleki Eğitim Merkezlerinin güçlendirilmesi, örgün eğitim, yaygın eğitim, tamamlama eğitimi ve serbest öğrenme yoluyla edinilen kazanımların belgelendirilmesinin sağlanması

Ulusal politika tedbirlerinde genç nüfus için ne eğitimde ne istihdamda olma durumu önemli bir sorun alanı olarak görüldüğünden bu durumdakilerin işgücüne katılımlarına yönelik politikalar geliştirilmesine gereksinim olduğu, yine bu amaç doğrultusunda Genç İstihdam Ulusal Strateji Belgesinin hayata geçirilmesi, gençlere yönelik kariyer fırsatları sunulması, bu amaçla kariyer merkezleri kurulması, mesleki eğitim programlarının geliştirilmesi ve yine bu doğrultuda Mesleki Eğitim Merkezlerinin güçlendirilmesi tedbirlerine yer verilmiştir. Bu tedbirleri ile genel olarak gençlerin eğitim hayatlarını tamamlamaları ve sonrasında meslek edinmeleri, işgücüne ve istihdama girmeleri, kariyerlerini geliştirmeleri yanında staj, yarı zamanlı ve esnek çalışma modelleri ile istihdama geçişlerinin kolaylaştırılacak olanaklar sunulması amaçlanmıştır.

Makale çalışmasının ele aldığı temel sorun alanı içinde hedef grup olan, “ne eğitimde ne istihdamdaki” 15-24 yaş genç nüfusa yönelik politikalar geliştirilmesinin politika tedbirleri arasında önemli bir alan olarak görülmektedir. Bu yöndeki politika tedbirlerinin temelde iki ayrı kategoride düşünülmesi ve planlanmasında yarar görülmektedir. Birincisi genç nüfus içinde halen 14-17 yaş eğitim çağı nüfusuna dâhil olanlar için okuldan ayrılmalarını önleyici tedbirler alınması; bu önlemlerle ağırlıklı olarak dezavantajlı gençlere ve ailelerine ekonomik ve sosyal destekler verilmesi, bu kapsamda öğrencilere burs, parasız yatılılık vb. destekler, ailelerine ise doğrudan gelir ya da iş bulmalarına desteği gibi sosyal destekler sağlanmasıdır (Akbulut,

2021). Aslında gençlerin eğitimlerini tamamlayarak istihdama katılmaları onlar için hem iş bulma hedeflerine hem de iyi iş olanakları ve yüksek gelir elde etmelerini sağlayacağı için, eğitim çağındaki öğrenci grubu için hedeflenen eğitimlerini tamamlamalarını sağlayacak yöndeki politika önlemleridir. Bu noktada politika önlemleri arasında yer alan gençler için mesleki eğitimin desteklenmesi ve mesleki eğitim merkezlerinin yaygınlaştırılması önemli önlemlerdir. Özellikle mesleki eğitim merkezleri uygulaması gençlerin hem çalışıp hem eğitimlerini tamamlama ve mezun olma olanağı tanıdığından okuldan ekonomik nedenlerle ve özellikle çalışmak için ayrılan gençlere eğitime ve istihdama bir arada ulaşma olanağı tanıdığından önem verilmesi ve sonuçlarının izlenmesi gerekir. On yıllardır uygulanagelen mesleki eğitimde işletmelerde eğitim ve bu eğitimleri sırasında belirli bir ücret ve sosyal sigorta olanakları verilmesi, genç nüfus için mesleki eğitim sayesinde bir yandan meslek edinme bir yandan da iş tecrübesi ve belirli miktarda ücret alma olanağı sağlamaktadır. Çalışmanın önceki bölümlerindeki TÜİK'in istihdam verilerinde ve bu konuda yapılan araştırmalarda görüldüğü üzere mesleki lisesi mezunlarının genel liselerden mezunlara göre işgücüne ve istihdama daha yüksek oranda katıldığı görülmektedir (Akbulut, 2021:179-180). Bu durum mesleki eğitimin eğitimi tamamlama ve istihdama girme hedeflerini gençler için bir araya getiren bir işlevi olduğunu, yani okulu bırakarak iş aramak yerine liseden mezun olarak daha kolay işe girilebileceğini ve bu sayede daha iyi iş olanaklarına kavuşmanın mümkün olduğunu göstermektedir.

5.Sonuç

Eğitim ve istihdam arasında doğru orantılı ilişki olduğu, eğitimin beşeri sermayenin niteliğini artırarak hem mikro düzeyde bireysel faydaları olduğu, hem makro düzeyde özellikle orta ve uzun vadede ekonomik ve sosyal getirileri olduğu bu konuyu ele alan iktisatçılar ve eğitim ekonomisi üzerine çalışan bilim insanları tarafından genel kabul görmüş değerlendirmelerdir. Çalışmada eğitimin istihdam üzerindeki etkisi bu konuda yapılan araştırmalar ve Türkiye'de TÜİK'in istihdamın eğitim düzeyine ilişkin verileri üzerinden değerlendirilmiştir. Ne eğitimde ne istihdamda olan genç nüfus oranı OECD verileriyle karşılaştırıldığında Türkiye'nin birkaç ülkeden sonra en kötü durumdaki ülke olduğu görülmektedir.

Çalışmada ne eğitimde ne istihdamda olanların oranının yüksekliği sorunu eğitim çağında iken okuldan erken ayrılanların okuldan ayrılma nedenleri ile ilişkilendirilerek irdelenmiş, okuldan erken ayrılmanın altında temelde ekonomik sorunların yattığı yönündeki araştırmalar dikkate alındığında, çözüm önerilerinin ekonomik olarak dezavantajlı kesime dönük sosyal ve ekonomik destek programlarıyla gerçekleştirilebileceği değerlendirilmiştir. Diğer taraftan sorunun istihdam boyutunda ise, öncelikle sorunun okuldan erken ayrılan gençlerin ailelerinde özellikle babanın işsizliğinin temelde sorun oluşturduğu dikkate alındığında, bu soruna yönelik çözüm önerisi olarak babaya öncelikle iş bulma desteği, aileye doğrudan gelir ve sosyal yardımlar verilmesine gereksinim olduğu değerlendirilmektedir.

Gençlerin eğitimden istihdama geçişleri konusunda ulusal politika belgelerinde ortaya konulan tedbirler çalışmada yer verilen araştırmaların sonuçları ve TÜİK'in verileriyle birlikte analiz edilmiştir. Bu çerçevede, eğitim çağındaki (14-17) genç nüfusun öncelikle eğitimini tamamlaması, bu kapsamda politika belgelerinde de önceliklendirilen mesleki eğitimin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması önem taşımaktadır. Meslek liselerinin istihdama katılımında önemli bir avantaj sağlamasına karşın, meslek liselerinde örgün eğitim dışına çıkma oranlarının genel liselere göre daha yüksek çıkması (Akbulut, 2021:188) bir paradoks olarak görülmekte, meslek lisesi öğrencilerinin okulu terk etmelerinin önlenmesine yönelik çözümler geliştirilmesi önerilmektedir. Bu kapsamda öncelikle mesleki eğitim merkezlerinin iş ve eğitimi bir arada sağlayan fonksiyonun gençler ve aileleri tarafından daha iyi anlaşılmasının sağlanması ve bu amaçla mesleki eğitimi özendirici mevcut uygulamalar yanında mesleki eğitimin üniversiteye girişte dezavantaj oluşturduğu yönündeki olumsuz algının giderilmesi gerekmektedir. Bu amaçla bir taraftan, üniversiteye giriş koşulları ve meslek liselerinin müfredatıyla ilgili eğitim sisteminde gerekli düzenlemeler yapılmalı, diğer taraftan meslek liselerinin bir meslek edindirmesinin iş yaşamındaki değeri konusunda öğrencilerin ve velilerin farkındalık düzeyleri artırılmalıdır. Bunun yanında, işgücü piyasasında yapılacak mevzuat düzenlemeleriyle meslek diploması ve sertifikaların istihdam edilme koşulu olarak getirilmesi mesleki eğitimi teşvik etmek suretiyle mesleki okul mezunlarının istihdama katılım olanaklarını önemli ölçüde artıracaktır.

Genç nüfusun eğitim ve istidam durumları açısından büyük önem taşıyan eğitimden erken ayrılma sorununun çözümüne yönelik olarak; okuldan erken ayrılmanın başta gelen nedenleri arasında yer alan çocuğun ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle çalışmak durumunda kalmasının önüne geçilmelidir. Araştırmalarda ailenin ekonomik olanaksızlığının en yaygın nedeni olarak görülen babanın işsizliği durumu Türkiye'de işsizlerin genel profili dikkate alınarak düşünüldüğünde en kötü senaryonun babanın sakatlık ya da hastalık gibi nedenlerle işsiz kalması olabilir. Bu durumda hanede babaya iş bulmak yerine ailenin geçimi ve çocuğun eğitimi için yeterli sosyal yardımlar sağlanması yerinde olacaktır. Türkiye'de işsiz kesimin genel profilinin daha çok hizmet sektöründe ve geçici işlerde çalışanlardan oluştuğu dikkate alınır, bu durumdaki işsizlerin geçici işlerde çalıştığı ve dolayısıyla bir süre sonra da işsiz kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle işsizlik sigortası kapsamının yasal düzenlemelerle geçici işlerde çalışan ve sonrasında işsiz kalan kitleyi koruyacak biçimde düzenlenmesine gereksinim bulunmaktadır.

Kaynaklar

Akbulut, N. (2021). Ortaöğretimde Okul Terklerinin Sosyoekonomik Nedenleri ile Okul Terklerinin Önlenmesine Dönük Kamu Maliyesi Politika ve Programları, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alexander, K. L., Entwisle, D. R. ve Horsey, C. S. (1997). "From First Grade Forward: Early Foundations of High School Dropout", *Sociology of Education-American Sociological Association*, Nisan-1997, Sayı 70 (2), sf. 87-107, <http://www.jstor.org/stable/2673158> (erişim:04-04-2017 18:45 UTC).

Bradley, C.L. ve Renzulli L. A. (2011). "The Complexity of Non-Completion: Being Pushed or Pulled to Drop Out of High School", *Social Forces-Oxford Academic*, Aralık-2011, Sayı 90 (2), sf.521-545, <https://doi.org/10.1093/sf/sor003> (erişim:01.12.2019).

Caldas, S.J., ve Bankston, C. (1997). "Effect of School Population Socioeconomic Status on Individual Academic Achievement", *The Journal of Educational Research*, Sayı 90 (5), sf. 269-277, <https://doi.org/10.1080/00220671.1997.10544583> (erişim:01.12.2019).

Çetin, A. K., Kutlutürk, M. M., & Akmaz, H. K. (2014). Eğitim Durumuna Göre İstihdamın GSYH Etkisi. *Journal of Management and Economics Research*, 12(22), 249-266.

Deschamps, A. B. (1992). An Integrative Review of Research on Characteristics of Dropouts, Unpublished doctoral dissertation, George Washington University.

Denison, E.F. (1962). *Sources of Economic Growth in the USA*. Washington

Durgun, Ö. (2002). Küreselleşen Dünyada Kalkınma Süreci Bağlamında Eğitim Harcamaları ve Türkiye Örneği, Doktora Tezi.

Dündar, S., & Hesapçioğlu, M. (2011). Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliği ve postmodernizm. Eğitim Yayınevi.

Hill, C. R. (1979). "Capacities, Opportunities and Educational Investments: The Case of the High School Dropout", *The Review of Economics and Statistics*, The MIT Press, Sayı 61(1), sf. 9-20, <http://www.jstor.org/stable/1924826> (erişim: 03-04-2017 18:30 UTC).

Kozlu, C. (1995). Türkiye Mucizesi İçin... Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

Krugman, P. (1991). Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy*. <https://doi.org/10.1086/261763>

LeCompte, M. D. ve Dworkin, A. G. (1991). *Giving Up on Schools Student Dropouts and Teacher Burnouts*, Corwin Press, Inc., Ekim-1991, ISBN-0-8039-3491-2, sf. 313.

Marks, G. (2007). "Do Schools Matter for Early School Leaving? Individual and School Influences in Australia", *School Effectiveness and School Improvement*, 2007, Sayı:18 (4), sf. 429-450, doi: [10.1080/09243450701712528](https://doi.org/10.1080/09243450701712528) (erişim: 01.12.2019)

Marks, G. & Fleming, N. (1999). "Early School Leaving in Australia: Findings from the 1995 Year 9 LSAY Cohort", Australian Council for Educational Research, Report No. 11, ISBN 0 86431 328 4, Melbourne: ACER.

McCoy, S.ve Smyth, E. (2005). "At Work in School: Part-Time Employment Among Second-Level Students", *Research Series*, Economic and Social Research Institute (ESRI), <https://ideas.repec.org/b/esr/resser/bkmnext49.html> (erişim: 01.12.2019).

McHenry, N.L. (1997). An integrative review of research on characteristics of students who drop out of school, yayınlanmamış doktora tezi, Seattle Pacific University.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2019). 2019-2023 Stratejik Planı. sf. 66.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2022). Milli Eğitim İstatistikleri. Örgün Eğitim, 2021-2022.

OECD (2023), Youth not in employment, education or training (NEET) (indicator). doi: 10.1787/72d1033a-en (Erişim: 12.08.2023)

Öztürk, N. (2005). İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü. *Sosyoekonomi*, 1(1).

Pekel, E. (2019). Eğitim ve İstihdam İlişkisinin Değerlendirilmesi. Cataloging-In-Publication Data, 268.

Renzulli J. ve Park S. (2000). "Gifted Dropouts: The Who and the Why", *The University of Connecticut, Gifted Child Quarterly*, 2000-Güz, Sayı 44 (2), sf. 261-271.

Rumberger, R.W. (1983). "Dropping Out of High School: The Influence of Race, Sex, and Family Background", *American Educational Research Journal*, <https://doi.org/10.3102%2F00028312020002199> (erişim: 01.12.2019).

Seppala, M.F. (2000). Dropping out of high school: Students' perspectives, yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Massachusetts, Amherst.

Taş, U. ve Yenilmez, F. (2007). Türkiye'de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü Ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 155-186.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2017). Orta Vadeli Program (2018-2020).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/08/Orta_Vadeli_Program_2018-2020.pdf
erişim:16.08.2023

T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2019). 11. Kalkınma Planı (2019-2023). Strateji ve Bütçe Başkanlığı, sf.135.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2020). Orta Vadeli Program. (2021-2023).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/08/YeniEkonomiProgrami_OVP_2021-2023.pdf
erişim:16.08.2023

T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2021). Orta Vadeli Program. (2022-2024)

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/09/Orta-Vadeli-Program-2022-2024.pdf> erişim:16.08.2023

Tekel, H. (1993). Bilgi Çağının Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Sosyo-Ekonomik Etkilerinin İrdelenmesi ve Ülkemiz Yönünden Konu İle İlgili Araştırma Önerileri. III. İzmir İktisat Kongresi, 4(7), 209-221.

Tural, N. K. (2002). Eğitim Finansmanı. Anı Yayıncılık, Ankara.

TÜİK. (2020 Ağustos). İşgücü İstatistikleri. TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 33792, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33792> (erişim: 10.03.2021).

TÜİK. (2020). İşgücü İstatistikleri. 2014-2020 Genç Nüfusun Eğitimde ve İstihdamda Olma

Durumu.

TÜİK. (2020 Kasım). İşgücü İstatistikleri. Eğitim Durumuna Göre İşgücü, TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 37480, 10 Şubat 2021, (erişim: 10.03.2021).

TÜİK. (2022). İstatistiklerle Gençlik.

TÜİK. (2022). İşgücü İstatistikleri.

TÜİK. (2023). Eğitim Durumuna Göre Temel İşgücü Göstergeleri.

Trusty, J. (1998). Family Influences on Educational Expectations of Late Adolescents. The Journal of Educational Research, 1998, Sayı: 91 (5), sf. 260-271, <https://doi.org/10.1080/00220679809597553> (erişim: 01.12.2019).

Türkmen, F. (2002). Eğitimin ekonomik ve sosyal faydaları ve Türkiye'de eğitim ekonomik büyüme ilişkisinin araştırılması: uzmanlık tezi. Devlet Planlama Teşkilatı.

Uçkaç, A. (2003). Eğitimde Fırsat Eşitliği. İstanbul Üniv. Sosyal Bil. Ens. Maliye A.B.D., Y. Lisans Tezi, 2003.

Yardımcıoğlu, F. (2012). Eğitim harcamaları, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkisi. Doktora Tezi.

Yılmaz, H.H. (2007). Beceriler, Yeterlilikler ve Meslek Eğitimi; Finansman Yapısı ve Politika Önerileri”, ERG.